

Receptai nenuilstamiems mokytojams

Liudmila Levina

Perskaičiusi pirmąjį žurnalo *Peremeny* (liet. – *Permainos*) numerį, suvokiau, kiek daug pasaulyje yra mokytojų, kurie dėsto įvairius dalykus, bet siekia to paties tikslo – kad mokiniai ar studentai užsiėmimuose jaustųsi saugūs ir nebijotų suklysti. Samprotauti, išsakyti mintis ir atvirai svarstyti su kitais – nemenka rizika, ir jaunuoliui tokiu atveju labai svarbu jaustis saugiam. Kai taip nėra, net ir vadinamieji geri mokiniai būna susikaustę, bijosi gauti prastą pažymį, suklysti arba tiesiog leptelėti nesąmone.

Rašinyje laisvąją temą „Naujieji mokslo metai“ viena mano studentų parašė: „Pernai pirmoje pamokoje man tiesiog kinkos virpėjo iš baimės“. O štai ištrauka iš kito rašinio: „Kitame užsiėmime prasidėjo kažkas baisaus. Daugelis gavo už rašto darbą dvejetus. Man dar pasisekė – parašė ketvertą, bet vis tiek buvo baisu. Gerai, kad tie mokslo metai – jau praeitis“. Tos pačios grupės studentė, rašiusi rašinį jau mokslo metų pabaigoje, baiminasi dėl ateities: „Būtų gerai, kad ir toliau galėtume laisvai reikšti mintis. Juk pakanka vieną kartą užčiaupti žmogui burną, ir visiems laikams jam dings noras dalytis mintimis“.

Ar gali studentai, kuriems „virpa kinkos“ ir kurie nesulaukia pamokos pabaigos, mąstyti kritiškai ir aktyviai siekti žinių? Geriausiu atveju jie pamažu prisitaikys, suvoks, kiek reikia išmokti, kad gautų ketvertą arba penketą, ir iškals viską nuo pradžios iki galo. Ir dėstytojas, kuriam tik rūpi, ar išmokta pamoka, bus visiškai patenkintas. Vis dėlto, jeigu svarbu ne tik mokomoji medžiaga, bet ir pats pažinimo procesas, mokytojui vertėtų pasirūpinti, kad pamokose ir paskaitose kiekvienas galėtų kalbėti laisvai ir be baimės.

Be abejo, galima rūpestingai elgtis su studentais ir netaikant jokių naujų ugdymo projektų. Štai dėstydami Amerikos anglų kalbos remiantis Amerikos kultūra kursą, mes visada siekiame mokytis ir mokytis su šypsena. Kaip tik dėl to iškart įvertinome metodą, kurį taikant patys studentai aktyviai prisideda kurdami kūrybingą klimatą. Kai mokymo pagrindas – kritinio mąstymo principai, studentai mokosi ne tik iš dėstytojo, bet ir vienas iš kito, o dėstytojas daug ko mokosi iš jų. Tarsi pasikeičiama vaidmenimis. Dėstytojas nebėra vien žinių perdavėjas, „kontrolierius“ ar vertintojas, o studentas pasyvus „žinių vartotojas“. Štai dar keletas studentų darbų ištraukų:

„Man labai patiko, kad galėjome laisvai reikšti visiškai skirtingus požiūrius ir išklaudyti kitus“.

„Kilo daugybė klausimų, ir kiekvienas turėjome savo nuomonę. Daug ką sužinojome vienas iš kito ir vienas apie kitą“.

„Buvo sprendžiamos realios, o ne išgalvotos problemos“.

„Nuomonių buvo pačių įvairiausių, bet vyko pats tikriausias rimtas pokalbis“.

Studentai pradėjo kur kas labiau domėtis paskaitomis. Dabar jie geriau vertino save, bet sykiu pripažino ir pašnekovo teisę turėti savo požiūrį. Visų nuomonių buvo atidžiai išklausoma, ir ypatingą vertę įgijo nepakartojama kiekvieno grupės nario individualybė.

Dar anksčiau, nei prieš mano studentus atsivėrė šie nuostabūs atradimai, aš, jų dėstytoja, taip pat spėjau kai ką suvokti. Nekantravau rasti tinkamą tekstą ir greičiau išbandyti naująjį metodą praktiškai. Žadinimo stadija pasirodė ne tokia jau paprasta.

Pagal pavadinimą – „The Phantom Coach“ studentai turėjo pabandyti atspėti apsakymo turinį. Jie jau žinojo įvairias anglų kalbos žodžio *coach* reikšmes (ekipažas, karieta; treneris, instruktorius, repetitorius). Vis dėlto reikšmė „ekipažas“ į galvą neatėjo niekam. Buvo sukurta neįtikėtiniausių istorijų apie kažkokį paslaptingą trenerį. Pasisakyti troško visi! Dar niekuomet mano grupė nebuvo taip susidomėjusi kaip tada. Skaitant tekstą atkarpėlėmis, auditorijoje tvyrodamo kapų tylą, po kurios kaskart prasidėdavo gyvi svarstymai.

Kam teko savo paskaitose taikyti kūrybinius darbo metodus, atsimena, kaip tyleniai mokiniai staiga pratrūksta kalbėti. Mokytojai iš tiesų nėra atlygio, didesnio už šį! Į pamokos pabaigą visiškai pamiršti, kiek laiko sugaišai ieškodamas teksto ir rengdamasis užsiėmimui, ir nori dar ne kartą prie šio metodo grįžti. Ir kiekvieną kartą tas jaudinantis, neįmanomas perteikti jausmas! Galima laikyti save labai patyrusiu pedagogu, būti patenkintam savimi, studentais, visu pasauliu, – ir staiga suvoki, kad visi tavo menkučiai atradimai iš esmės mažai ką keičia mokymo rutinoje ir vienodybėje. Net jei gerai dirbi savo darbą, vis tiek reikia kažko iš tiesų naujo. Kitais žodžiais tariant, esi iš vidaus pasirengęs permainoms. Kažką panašaus patyriau ir aš po pirmųjų sėkmingų bandymų taikant naująjį metodą.

Kritinio mąstymo technologija įgalina naujoviškai pažvelgti į seniai pažįstamus dalykus – ši mintis nedavė man ramybės, ir nutariau pasitikrinti dar kartą. Ne itin norėjosi imti kitą tekstą ir vėl daryti viską tą patį, tad nutariau metodą plėtoti kūrybiškai.

Jau seniai praktikuojau užsiėmimuose filmų peržiūras ir sykiu taikau aktyviuosius darbo metodus. Tai reiškia, kad prieš filmą ir po jo atliekamos įvairios užduotys. O *ar negalima būtų žiūrėti filmo kaip tam tikros teksto atmainos?* – pamaniau. Tokiu atveju kas man trukdo šiam „tekstui“ pritaikyti pagrindinę kritinio mąstymo ugdymo metodo schemą? Tai leistų susieti visus kritinio mąstymo metodikos ir filmo kaip mokymo priemonės privalumus. Visiems žinoma, kad filmas padeda spręsti su auditorija pačius įvairiausius mokymo uždavinius, bet svarbiausia, kad po peržiūros visada yra ką dirbti. Vadinas, filmas idealiai tinka apmąstymo stadijai. Pasirinkau filmą „O kaipgi Bobas?“

Priešasčių tam buvo keletas:

- studentai apie filmą nieko nežinojo;
- kalba atitiko jų lygį;
- kaip ir kiekvienas filmas apie žmonių tarpusavio santykius, taip ir šis suteikia daug medžiagos apmąstymams;
- įvykiai klostosi greitai ir nenusipėjamai; . filme vienaip ar kitaip atsispindi būsimų mokslo metų pokalbių temos;
- visada svarbu mokslo metus pradėti įdomiai.

Žadinimo stadijoje studentai išsakė spėjimus, kas yra Bobas ir kas jam galėtų atsitikti. Tada pabandė nustatyti, ką reiškia pagrindinės filmo frazės. Nors atskiri žodžiai buvo suprantami, bet paaiškinti frazės ar žodžių junginio prasmę sekė sunkiai (pavyzdžiui: *What about Bob, baby steps* ir kt.). Paskui grupės dirbo su sumaišytais loginėmis grandimis, ir beveik kiekviena jų sukūrė savą variantą, kaip rutuliosis įvykiai.

Pasmės suvokimo stadija: filmo peržiūra su pertraukėlėmis, kurių metu studentai lygino savo spėjones su tikrąja įvykių raida. Taip pat ieškojome reikšminių ar probleminių kiekvieno epizodo frazių, kurios paskui – jau po apmąstymo stadijos – buvo aptartos grupėse.

Apmąstymo stadija išėjo pati ilgiausia prireikė dvigubos paskaitos. Parinkau pratimų, padedančių studentams prisiminti filmo turinį. Buvo dirbama poromis ir nedidelėmis grupėmis, pasitelkus proto šturmo techniką. Studentai grįždavo prie pagrindinių frazių ir sumaišytų loginių grandžių, dėstė mintis, kilusias apmąstant

reikšmines frazes, koregavo jas, atsižvelgdami į draugų reakciją. Kiekviena grupė „nėrė“ filmo veikėjų „tinklą“, „nunerti tinklai“ buvo aptariami ir lyginami. Kūrėme Bobo ir Leo – pagrindinių filmo veikėjų svarbiausių epizodų grandines.

Tačiau studentų aktyvumas pasiekė viršūnę aptariant filmo problemas. Studentai vienas kitam kėlė klausimus, ir dėstytojai tekdavo įsiterpti tik retkarčiais – kai svarstymai tapdavo pernelyg gyvi ir užkliūdavo. Toli gražu ne visi iškart suvokė, kaip svarbu vienam kitą išklausti – pradžioje kiekvienam norėjosi kuo daugiau pasakyti pačiam. Bet pagaliau visi sutiko, kad išsakyti savo požiūrį ir pasidalyti nuomonėmis – skirtingi dalykai. Aš ir pati nekantravau sužinoti, kaipgi mano studentai supranta žodžių junginį „būti prisirišusiam“ (*to be tied up*), kodėl nesusiklostė profesionalaus psichologo santykiai su savo paties sūnumi ir kodėl Leo nekentė Bobo, nors kiti šeimoje iš visos širdies jį mylėjo.

Filmo peržiūra pasitelkus KMUSR metodus truko keletą paskaitų. Bet laikas nepraėjo veltui: darbą baigus, grupė buvo jau ne ta. Štai tik keletas studentų pasisakymų apie darbo rezultatus:

„Mes ne tiesiog iš sakėme nuomones, o dalijomės savo mintimis suvokdami, kad būsimė išgirsti.“.

„Šiais metais visi kalba kur kas atviriau ir laisviau, ir tai yra didelis laimėjimas“.

„Gerai, kad naujuosius mokslo metus pradėjome svarbiu ir įdomiu darbu“.

„ Vyravo pasitikėjimo ir pagarbos kito nuomonei atmosfera, ir man tai patiko“.

„ Toks darbas suartina, norėtusi ką nors panašaus daryti ir toliau“.

Man, dėstytojai, šie užsiėmimai padėjo suvokti, kad kritinis mąstymas reiškia daugiau už bet kokią gatavą modelį. Tad kas mums kliudo šį būdą taikyti turimai programos medžiagai, užuot ieškojus naujų, dažnai iškrintančių iš programos tekstų? Greičiausiai metodas ir vėl būtų veiksmingas...

Liudmila Levina – Nižnij Novgorodo kalbų universiteto docentė. Amerikos fakultete dėsto amerikiečių kalbą ir kultūrą.
